

Наталія Василівна СМІРНОВА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і маркетингу,
Одеський державний аграрний університет
E-mail: petuniya3@gmail.com

**АНАЛІЗ СПІВВІДНОШЕННЯ ОБОРОТНИХ І НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Смирнова, Н. В. Аналіз співвідношення оборотних і необоротних активів сільськогосподарських підприємств [Текст] / Наталія Василівна Смирнова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 2. – С. 246-252. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. *Перехід сільськогосподарського виробництва на індустріальну основу, поява нової техніки, технологій, організаційних інновацій визначаються кількісним і якісним складом необоротних та оборотних активів, які відповідали б сучасним умовам діяльності сільськогосподарських підприємств.*

Актуальність вирішення проблеми співвідношення оборотних та необоротних активів для галузі сільського господарства визначається її зростанням та стратегічним значенням для країни, поширенням великомасштабного виробництва, постійними змінами в агропромисловому комплексі, інфляційними процесами, входженням економіки України у світове співтовариство.

Мета – виявлення тенденцій формування структури активів сільськогосподарських підприємств та співвідношення окремих їх груп між собою.

Метод (методологія). *У процесі досліджень використано методи: монографічний; критичного аналізу; структурного, трендового, регресійного аналізу.*

Результати. *Оцінено галузеву структуру активів підприємств України. Встановлено тенденції зміни питомої ваги активів сільського господарства у складі активів усіх галузей економіки України та їх вартості. Проаналізовано динаміку зміни співвідношення необоротних і оборотних активів сільськогосподарських підприємств України.*

Отримані результати мають бути спрямовані на раціоналізацію прийняття управлінських рішень у сфері фінансового менеджменту керівниками і спеціалістами вітчизняних сільськогосподарських підприємств різних форм власності.

Ключові слова: *активи; структура; оборотні активи; необоротні активи; тенденція; сільське господарство; управління.*

Natalia Vasylivna SMYRNOVA

PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Management and Marketing,
Odessa State Agrarian University
E-mail: petuniya3@gmail.com

**ANALYSIS OF CORRELATION OF REVERSIBLE AND NON-CURRENT ASSETS
AGRICULTURAL ENTERPRISES**

Abstract

Introduction. *Transition of agricultural production into industrial basis, the emergence of new techniques, technologies, organizational innovations are defined by quantitative and qualitative composition of reversible and non-current assets that must meet modern agricultural enterprises activity conditions. The urgency of solving the problem of reversible and non-current assets relation for agriculture is determined by its growth and strategic importance for the country, the spreading of large-scale production, constant changes in agriculture, inflationary processes, entering the economy of Ukraine in the world community.*

Purpose of the study is to identify the trends of formation of asset structure of agricultural enterprises and to determine the correlation of their individual groups with each other.

Method (methodology). In the course of the research we have used the following methods: the method of monographic; critical analysis method; the method of structural, trend, regression analysis.

Results. Ukrainian companies' brand assets structure has reviewed. The trends of agricultural assets proportion as a part of Ukrainian economy assets have been estimated. The dynamics of Ukrainian agricultural enterprises working and fixed assets relation changes have been analyzed. The results should be aimed at decision-making rationalization in financial management by executives and specialists of different ownership of domestic agricultural enterprises.

Keywords: assets; structure; working assets; fixed assets; trend; agriculture; management.

JEL classification: G32

Вступ

Розвиток інноваційної активності суспільства найбільш чітко проявляється у кількісному зростанні і якісному удосконаленні необоротних та оборотних активів, ринкова вартість яких свідчить про успішність діяльності будь-якого підприємства на ринку. Перехід сільськогосподарського виробництва на індустріальну основу, поява нової техніки, технологій, організаційних інновацій визначаються кількісним і якісним складом необоротних та оборотних активів, які відповідали б сучасним умовам діяльності сільськогосподарських підприємств.

Актуальність вирішення проблеми співвідношення оборотних та необоротних активів для галузі сільського господарства визначається її зростанням та стратегічним значенням для країни, поширенням великомасштабного виробництва, постійними змінами в агропромисловому комплексі, інфляційними процесами, входженням економіки України у світове співтовариство.

Тому методи та інструментарій аналізу процесів формування та використання активів, методологічні питання оптимізації співвідношень окремих їх частин потребують подальшого наукового опрацювання.

Дослідженню особливостей структурного аналізу активів підприємств у процесі їх планування присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених, як І. О. Бланк, М. І. Беленкова, М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток, М. О. Данилюк, Г. Г. Кірейцев, Л. А. Лахтіонова, М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, П. Я. Попович, Т. Г. Рзаєва та ін.

Теоретичні й практичні розробки проблеми формування співвідношення оборотних та необоротних активів для галузі сільського господарства викладені в роботах вчених-економістів: Бойка М. І., Будняк Л. М., Вайнера М. Г., Демчук Л. А., Дороша І. Й., Обуховського В. М., Підлісецького В. Ф., Прейгера Д. К., Саблука П. Т., Дем'яненка М. Я., Деркача Л. П., Мусіяки Ю. Г., Савицької Г. В. та інших.

Водночас окремі аспекти співвідношення оборотних та необоротних активів аграрних формувань, його аналіз та методологія обґрунтування в економічній літературі висвітлені недостатньо.

Мета та завдання статті

Метою дослідження є виявлення тенденцій формування структури активів сільськогосподарських підприємств та співвідношення окремих їх груп між собою.

Для досягнення поставленої мети вирішуються такі основні задачі:

- оцінити структуру активів підприємств України на кінець року за видами економічної діяльності;
- виявити розмір та динаміку питомої ваги активів сільського господарства у складі активів усіх галузей економіки України;
- визначити динаміку зміни співвідношення необоротних і оборотних активів сільськогосподарських підприємств України;
- дослідити тенденції коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів на кінець року сільськогосподарських підприємств України.

Використано такі методи економічних досліджень: монографічний; критичного аналізу; структурного, трендового, регресійного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Динамічного і пропорційного розвитку національної економіки, формування її раціональної галузевої структури можна досягти шляхом забезпечення збалансованих співвідношень між проміжним та кінцевим продуктами всіх галузей, а також між обсягами та структурою виробництва і кінцевим споживанням. Це потребує розробки комплексного підходу до дослідження складу активів окремих галузей у системі макроекономічних взаємозв'язків.

Важливість дослідження майнової бази сільського господарства як складової господарчого комплексу визначається його місцем у національній економіці, змістом і характером економічних і соціальних

© Наталія Василівна Смирнова, 2014

функцій. Тому на рис. 1 дослідимо склад активів підприємств України за видами економічної діяльності.

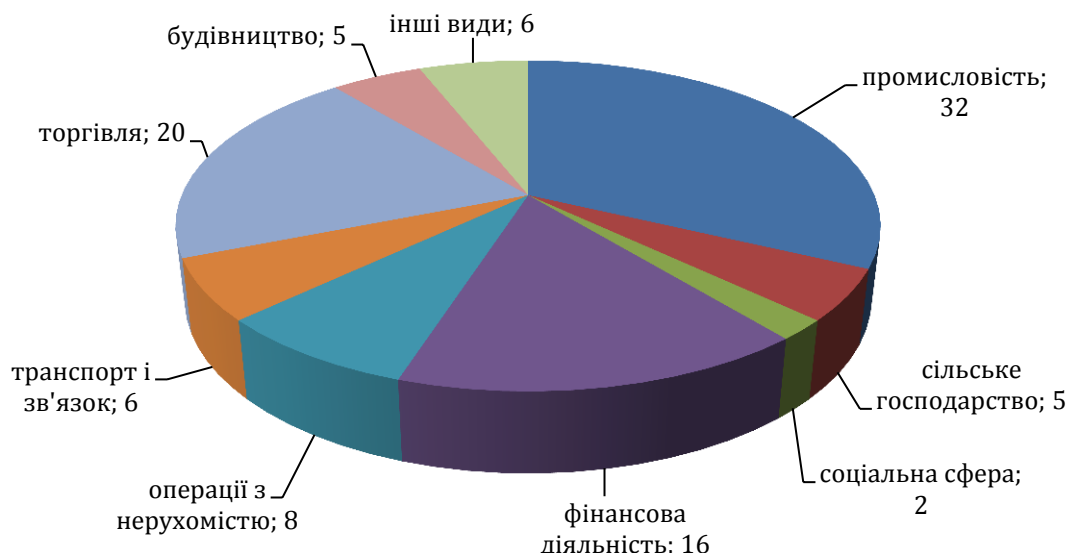

Рис. 1. Структура активів підприємств України на кінець року за видами економічної діяльності в середньому за 2005-2013 роки, %*

* Складено автором на основі даних <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Аналізуючи дані рис. 1, необхідно зауважити, що найбільша кількість інвестицій, що надходить в економіку України, спрямовується у активи промисловості – 32 %, в торгівлю – 20 % та в розвиток фінансової діяльності – 20 %. Частка активів соціальної сфери (освіта, охорона здоров'я, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, соціальні послуги) у загальній їх структурі протягом 2005-2013 рр. знаходилась на дуже низькому рівні – 2 %. Дані рис 1 свідчать, що активи сільського господарства викликають набагато меншу зацікавленість у вкладенні капіталу в них. Частка галузі у структурі активів протягом аналізованого періоду склала близько 5 %. Цей показник у зіставленні з іншими галузями України є доволі низьким. Його величина також свідчить про непривабливість для інвесторів аграрного сектору економіки. При правильному обранні інвестиційної політики з боку державних і місцевих органів влади частка інвестицій у сільське господарство країни, за прогнозними розрахунками, може вирости до 25,0 %. Проведений аналіз структури активів за видами діяльності в Україні показав, що обсяги інвестування в аграрному секторі не відповідають загальносвітовим нормам через постійний дефіцит фінансових ресурсів. Тому доцільним буде дослідження динаміки питомої ваги активів сільського господарства у складі активів всіх галузей економіки. Для цього на рис. 2 відображено поліноміальну трендову лінію питомої ваги активів галузі.

Рівняння регресії має вигляд: $y = 0,0637x^2 - 0,5086x + 5,0438$ і свідчить, що середня питома вага активів сільського господарства у складі активів усіх галузей економіки України складала у 2005-2013 роках 5 %. Щороку питома вага активів сільського господарства має уповільнення зростання 0,5 %, а динаміка прискорення зростання є низькою (0,0637). Коефіцієнт достовірності апроксимації (R^2) становить 0,825, тобто, достовірність висновку є досить високою.

Така ситуація не є вдалою для економіки, оскільки сільське господарство відіграє важливу роль у формуванні темпів економічного зростання. Аграрні виробники забезпечують продовольчу безпеку країни та здійснюють значний внесок до експортних товаропотоків. У 2005-2013 рр. у цьому секторі було створено 12 % валової доданої вартості, тут працює 19,7 % усього зайнятого населення. Тому на державному рівні слід активізувати політику стимулювання інвестицій в активи сектору.

З точки зору системного підходу до управління фінансами велике значення має склад і структура активів підприємства. Співвідношення між необоротними та оборотними активами відіграє важливу роль у процесі управління активами. З одного боку, нестача оборотних активів призводить до періодичних збоїв у роботі підприємства, зниження ліквідності та зниження його фінансової стабільності, з іншого, нестача необоротних – до невиконання запланованих обсягів виробництва, недостатності обладнання та робочих приміщень і, в результаті, до зниження ринкової вартості підприємства. Поряд із цим, надмірний обсяг оборотних активів зумовлює наявність у підприємства тимчасово вільних, недіючих активів, надлишкові витрати фінансування, в результаті – зниження

прибутку підприємства; а надмірний обсяг необоротних – до погіршення рівня їх корисного використання та зниження вартості підприємства.

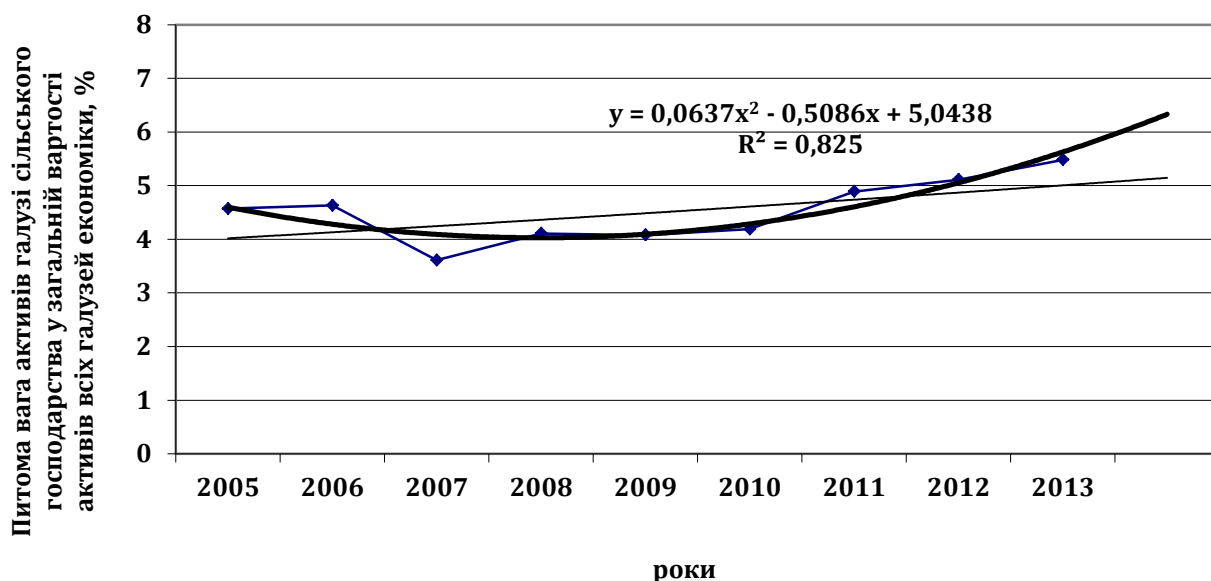

Рис. 2. Поліноміальна трендова модель питомої ваги активів сільськогосподарського господарства у складі активів усіх галузей економіки України*

* Розраховано автором на основі даних <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Динаміка структури активів сільськогосподарських підприємств України наведена на рис. 3. Вказані дослідження свідчать, що у загальній структурі активів протягом 2005-2013 рр. спостерігається стійка тенденція до зростання питомої ваги оборотних активів при одночасному зменшенні необоротних. На кінець 2013 р. частка необоротних активів склала 38 % проти питомої ваги 56 % на кінець 2005 р., скоротившись на 18 %. Абсолютне скорочення їх частки склало за 2005-2013 рр. у середньому за рік 2 %. Відповідно, питома вага оборотних активів щорічно зростала в середньому на 2 % за вказаний період.

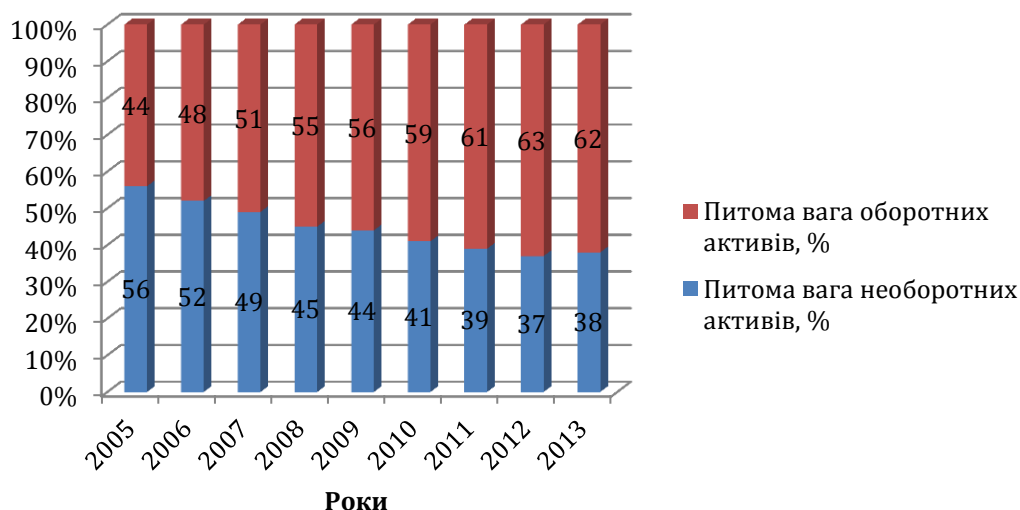

Рис. 3. Динаміка зміни співвідношення необоротних і оборотних активів сільськогосподарських підприємств України на кінець року*

* Розраховано автором на основі даних <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Найбільша питома вага в структурі активів сільськогосподарських підприємств припала на оборотні активи на кінець 2012 р. (63 %), що свідчить про формування досить мобільної структури активів і сприяє прискоренню оборотності. Для сільськогосподарських підприємств більш характерною є «важка» структура активів, тому таку тенденцію не можна вважати абсолютно позитивним явищем, оскільки питома вага необоротних активів зменшується переважно за рахунок того, що більшість сільськогосподарських підприємств не в змозі замінювати застарілі та зношені основні засоби (машини, техніку тощо) новими, а також нестабільною ціновою ситуацією на ринку матеріальних ресурсів, що змушує аграрних товаровиробників створювати більші їх резерви. Водночас спостерігається тенденція до зростання загальної вартості активів сільськогосподарських України загалом протягом 2005–2013 рр. (рис. 4).

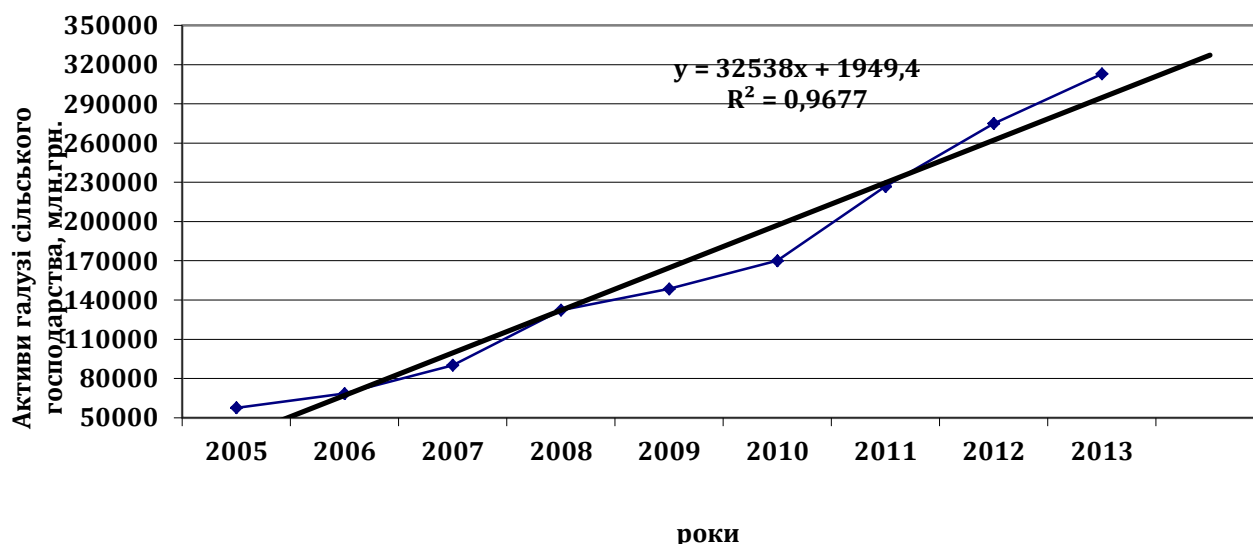

Рис. 4. Лінійна трендова модель вартості активів на кінець року сільськогосподарських підприємств України*

*Розраховано автором на основі даних <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Наведені дані свідчать, що простежується чітка тенденція до зростання вартості активів підприємств галузі. Рівняння регресії $y = 32538x + 1949,4$ показує, що за період 2005-2013 рр. щороку в середньому вартість активів зростала на 32,5 млрд грн. Надійність висновку висока, оскільки коефіцієнт достовірності апроксимації близький до 1.

Таким чином, зростання вартості активів відбулося за рахунок їх оборотної частини. Значні проблеми фінансування не дають можливість вкладати кошти у відновлення необоротних активів, що й зумовлює поступове зниження їх питомої ваги у загальній структурі підприємств унаслідок зношення. Зменшення вартості необоротних активів відбулося переважно за рахунок основних засобів, скоротилися обсяги незавершеного будівництва. Зростання оборотних активів відбулося переважно за рахунок запасів. Ця ситуація свідчить про наявність проблем у розрахунках підприємств. Крім того, сільськогосподарські підприємства обмежують, зокрема, реалізацію продукції рослинництва нового врожаю, очікуючи подальшого зростання цін на ринку, тим самим зменшуючи оборот коштів.

Як справедливо зауважує Попович П. Я., найточніше загальну структуру активів характеризує коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів, значення якого повинне враховувати галузеві особливості функціонування активів підприємств [7]. Цей показник в управлінні активами має велике значення для стратегічного управління підприємством як єдиною системою. Дослідимо його динаміку на макроекономічному рівні за допомогою степеневі кривої, яка добре згладжує показники, які з часом монотонно зростають або спадають. На рис. 5 відображено степеневу трендову лінію коефіцієнту співвідношення оборотних і необоротних активів.

Рівняння регресії має вигляд: $y = 0,7732x^{0,311}$ і свідчить, що вихідним рівнем у співвідношенні активів є 77 коп. оборотних активів на 1 грн необоротних. У середньому в 2005-2013 рр. коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів щороку зростав у $1^{0,311}$ раз.

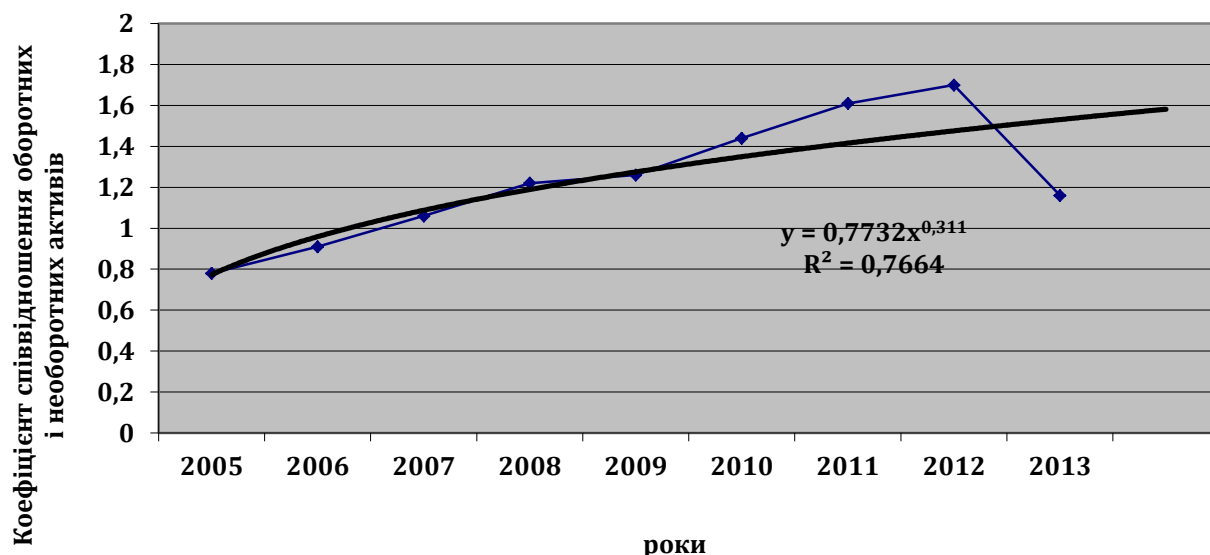

Рис. 5. Степенева трендова модель коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів на кінець року сільськогосподарських підприємств України*

*Розраховано автором на основі даних <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Технічний потенціал і ремонтно-обслуговувальна база аграрного сектору України не відповідають вимогам науково обґрунтованих потреб сільськогосподарського виробництва. Забезпечення технікою тут наближається до критичної межі. Основними сільськогосподарськими машинами аграрні підприємства забезпечені лише на 45-65 %. Понад 90 % технічних засобів вже відпрацювали свій амортизаційний строк, їх технічна готовність до польових робіт не перевищує 60-70 %. Темпи щорічного списання зношеної техніки в декілька разів перевищують темпи її закупівлі. Через несправності та фізичне зношення щорічно не використовується четверта частина тракторів і комбайнів. Колись струнка система технічного сервісу практично зруйнована.

Багато вчених дійшли до висновку, що підприємства різних видів діяльності, мають обґрунтовувати співвідношення між оборотними та необоротними активами на основі особливостей їх господарської діяльності [1].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, з проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Середня частка активів галузі сільського господарства у галузевій структурі активів за період 2005-2013 рр. була досить низькою – близько 5 %, що свідчить про непривабливість її для інвесторів аграрного. Враховуючи перспективність та значний експортний потенціал галузі, державним і місцевим органам влади необхідно розробити зважену інвестиційну політику на всіх рівнях.

2. Щороку питома вага активів сільського господарства має уповільнення зростання, а динаміка прискорення зростання є низькою. Такий стан справ не є вдалим для економіки України, оскільки сільське господарство відіграє важливу роль у формуванні темпів її економічного зростання.

3. У загальній структурі активів сільськогосподарських підприємств протягом 2005-2013 рр. спостерігається стійка тенденція до зростання питомої ваги оборотних активів, що свідчить про формування більш мобільної структури активів. Ця тенденція не є позитивним явищем, оскільки питома вага необоротних активів зменшується переважно за рахунок того, що більшість сільськогосподарських підприємств не в змозі замінювати застарілі та зношені основні засоби новими.

4. Така ситуація призвела до того, що технічний потенціал і ремонтно-обслуговувальна база аграрного сектору України не відповідають вимогам науково обґрунтованих потреб сільськогосподарського виробництва. Забезпечення технікою тут наближається до критичної межі.

5. Саме тому при впровадженні державної та регіональної інвестиційної політики, а також при розробці фінансової стратегії великих підприємств різних форм власності і різної спеціалізації перспективними будуть дослідження щодо обґрунтування співвідношення між оборотними та необоротними активами як стратегічного орієнтиру на основі особливостей їх господарської діяльності.

Список літератури

1. Бланк, И. А. Основы финансового менеджмента. В 2 т. – 3-е изд. / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2007. – Т. 1. – 656 с.
2. Будняк, Л. М. Удосконалення співвідношень основного і оборотного капіталу в сільськогосподарських підприємствах Поділля: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.02 / Будняк Любов Миколаївна ; Інститут аграрної економіки УААН. - К., 1999. - 20 с.
3. Гречан, А. П. Стан управління оборотними активами в економіці України / А. П. Гречан, О. С. Бондаренко // Вісник Хмельницького національного університету, – 2009. – № 6. – Т. 3. – С. 209–215.
4. Демчук, Л. А. Аналіз забезпеченості сільськогосподарських підприємств оборотними засобами / Л. А. Демчук // Економіка АПК. – 2000. – №7. – С. 61–64.
5. Лахтіонова, Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посібник / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2004. – 368 с.
6. Підлісецький, Г. М. Оцінка сільськогосподарського майна: інституціональні та організаційно-методологічні аспекти / Г. М. Підлісецький, М. М. Моголова, М. І. Герун ; за ред. Г. М. Підлісецького. – К. : Нац. наук. центр "ІАЕ", 2013. – 252 с.
7. Попович, П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підручник / П. Я. Попович. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 365 с.

References

1. Blank, I. A. (2007). *Fundamentals of Financial management*. Kyiv: Nika Centr.
2. Budnyak, L. M. (1999). *Improving fixed and working capital relations in Podillia agricultural enterprises. Thesis for the degree of Candidate of Economic Sciences*. Kyiv: Institute of Agricultural Economics.
3. Hrechan, A. P., Bondarenko, A. S. (2009). *Situation of working assets controlling in the economy of Ukraine. Bulletin of Khmelnytsky National University*, 6, 209–215.
4. Demchuk, L. A. (2000). *Analysis of security farms working capital*. Business APC, 7, 61–64.
5. Lahtionova, L. A. (2004). *Farms Financial Analysis*. Kyiv: KNEU.
6. Pidlisetskyi, G. M., Mohylova, M. M., Herun, M. I. (2013). *Evaluation of agricultural property: institutional, organizational and methodological aspects*. Kyiv: Institute of Agricultural Economics.
7. Popovych, P. Y. (2001). *Business economic analysis*. Ternopil: Economic thought.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2014 р.